Azərbaycanda idmanın inkişaf tarixi

VII yazı

İdman sağlamlıq və gözəllikdir. Bəlkə, buna görə, "Sağlam bədəndə sağlam ruh olar" deyimi heç də təsadüfi deyil. Bədən tərbiyəsi və idman ümumi tərbiyənin bir hissəsi, cəmiyyətin ümumi mədəniyyətinin tərkib hissəsi, insanların sağlamlığını möhkəmlətməyə, fiziki bacarığını inkişaf etdirməyə yönəldilmiş ictimai fəaliyyət sahəsidir. İdman təkcə idmançılar arasında deyil, həm də xalqlar arasında dostluq münasibətlərinin yaranması və möhkəmlənməsində də mühüm rol oynayır. Sovetlər dönəmində Azərbaycanın müttəfiq respublikalar ilə idman əlaqələri xeyli genişlənmiş, idmanın bütün sahələrində ustalığın nümayişi və təcrübənin bölüşdürülməsi üçün əlverişli imkanlar, doğma, qardaşlıq münasibətləri olmuşdur.

(Əvvəli qəzetimizin 26-ci sayında)

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin mükafatı uğrunda klassik güləş üzrə ümumilikdə 179 yarış keçirilmiş, onlardan 85-i məğlubiyyətlə, 68-i xalla, 13-ü açıq üstünlüklə və 13-ü heç-heçə ilə yekunlaşmışdı. Yarışların yüksək səviyyədə idarə olunmasına görə, hakimlərdən A.Libus (Özbəkistan SSR) və A.Kodzakov (Kabardin-Balkar MSSR) Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin Fəxri Fərmanı ilə təltif olunmuşdular. 1973-cü ilin mayında Aşqabadda qadınlar arasında Türkmənistan kuboku uğrunda idman gimnastikası yarışları və çoxnövçülüyün ayrı-ayrı növləri üzrə çempionat təşkil edilmişdi. Yarışlarda türkmənistanlı atletlərlə yanaşı, Azərbaycan və Özbəkistan idmançıları da qələbə uğrunda mübarizə aparmışdılar. "Burevestnik" cəmiyyətindən S.Şamayeva və "Neftçi" cəmiyyətindən N.Kolesovanın çıxışları uğurla yadda qalmışdı. S.Şamayeva 73.35 bal toplayaraq, 1973-cü ildə ikinci dəfə idman ustası normasını yerinə yetirmişdi. İdman ustası K.Abdullayevin yetirməsi N.Kolesova isə bu il ərzində ilk dəfə usta norması səviyyəsində nəticə göstərmişdi.

1973-cü ilin mayında Düşənbədə suyatullanma və çoxnövçülük üzrə ümumittifaq yarışları keçirilmişdi. İdmançılar proqrama akrobatika və gimnastika hərəkətləri, batut, 1 metrlik tramplindən və 7,5 metrlik qüllədən tullanmada öz bacarığını nümayiş etdirməli idilər. Bakı "Dinamoçu"su N.Nemestnikova (Karpuxina) qüllədən tullanmada ikinci, tramplindən tullanmada isə dördüncü yerə layiq görülmüşdü. "Neftçi" cəmiyyətinin nümayəndəsi N.Petlyova bu hərəkətin icrasını altıncı yerdə tamamlamışdı.

1973-cü ilin iyul ayında Alma-Atada güləş üzrə gənclərin ümumittifaq idman oyunları keçirilmişdi. Ölkəmizin ən güclü 17 komandasının qoşulduğu bu yarışda güləşçilərimiz cəmi 214 xal qazanmışdılar. Klassiklərimizdən fərqli olaraq, sərbəst üsulla güləşənlərimizin nəticələri isə Ümumittifaq turnirlərində aşağı səviyyədə idi. Bunun səbəblərini Azərbaycan SSR İdman Komitəsinin baş məşqçisi Oktyar Məmmədbəyov "Birgə səylə işləməli" başlıqlı məqaləsində əsaslı şəkildə təhlil edərək, açıqlamışdır. O göstərmişdi ki, bu uğursuzluqlara səbəb idmançıların zəif iradəyə sahib olması, mənəvi hazırlığa malik olmaması idi. Onların uğursuz çıxış etməsində cəmiyyət və idarələrdə fəaliyyət göstərən məşqçilər günahkardırlar. Bəzi yerlərdə tərbiyə işi çox pis aparılır. İdman təşkilatlarının rəhbərləri məşqçilərin işinə nəzarət etmirlər. OİK güləşçiləri yarışlarda 47, "Spartak" 36, "Lokomotiv" 9, Kirovabad nümayəndələri 6 və "Məhsul" idmançıları 1 xal qazanmışdılar. Respublikamızda ən böyük cəmiyyətlərdən biri sayılan "Neftçi" ancaq klassik üsulla güləşənlərlə planlı iş aparır. Sərbəst üsulla güləşənlərə isə o qədər də diqqət yetirilmir. Bu, acınacaqlı haldır. "Neftçi" idarələr arasında keçirilən SSRİ çempionatlarının daimi iştirakçısıdır. Bu qurum respublikamızda sərbəst güləşin inkişaf etdirilməsi üçün daha böyük səy göstərməlidir. Bakının "Dinamo" kollektivinin yığma komandaya bir nəfər belə göndərməməsi qəbahət idi. O.Məmmədbəyovun güləş üzrə Azərbaycan komandasına A.İbrahimovun baş məşqçi təyin edilməsini, məşqçilər şurasının yaradılaraq tezliklə fəaliyyətə başlamasını müsbət addım hesab etmişdi.

Sərbəst güləş üzrə respublikamızda bu qədər problemlərin olduğu vaxtda Alma-Atada güləş üzrə gənclərin Ümumittifaq idman oyunlarında güləşçimiz Telman Paşayev məşqçilərin ümidini doğruldaraq, fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə qalxmışdı. Bu həmin ərəfədə Azərbaycan idmanında sərbəst güləşin böyük nailiyyəti hesab olunurdu.

Sərbəst güləş üzrə Telman Paşayevin qələbəsini Alma-Ata yarışlarının hakimi, dəfələrlə dünya, ölkə və Olimpiya oyunlarının çempionu olmuş Aleksandr Medved "İdman" qəzetinin müsahibəsində xüsusi qeyd etmişdi. "Bu turnirdə Azərbaycan güləşçilərindən kimin çıxışı sizə xoş təsir bağışladı?" sualına o, belə cavab vermişdi: "Sizin 48 kq çəki dərəcəsindəki idmançınızı bəyəndim. Yığma komandada bu çəki dərəcəsini Azərbaycanın təmsil etməsi bir növ ənənə halını alıb. Hazırda ölkə yığma komandasında bu yer Rafiq Hacıyev üçün ayrılmışdı. Mənə elə gəlir ki, gənc Telman Paşayev onun layiqli davamçılarından biri olacaq". 1973-cü ilin iyul ayının ortalarında Bakıda dörd gün ərzində xalq maarifi şöbəsi UGİM-lərin (Uşaq Gənclər İdman Məktəbi) yetirmələri arasında sərbəst güləş üzrə ümumittifaq yarışları təşkil etmişdi. Bu yarışlara Moskva, Belarus, Qazaxıstan, Gürcüstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkmənistan komandaları və digər kollektivlər qoşulmuşdular. Azərbaycan güləşçiləri iki komanda ilə təmsil olunmuşdu.

Ən yüngül çəkidə İsrail Pəlilov (45 kq) və Ramiz Davudov (48 kq) yüksək texniki və fiziki hazırlıqları ilə daha çox diqqəti cəlb etmişdilər. Altı görüş keçirən İ.Pəlilov hər çıxışı ilə diqqət mərkəzinə düşmüşdü. Qazax rayonundan olan İ.Pəlilov beş dəfə rəqiblərinə çox asanlıqla qalib gəlmişdi. Altıncı görüş iki həmyerli (Akif Mirzəyev) arasında olmuşdu. İdmançılar gərgin keçən oyunun sonunda İ.Pəlilov 48 kq çəkinin qalibi olumuşdu. Məşqçilərinin böyük ümid bəslədiyi R.Davudov Alma-Ata və Tbilisidə keçirilən ümumittifaq turnirlərində mükafatalayiq yerlər tutmuşdu. R.Davudov keçirdiyi görüşlərdə 7 dəfə tam qələbə qazanmışdı. O, yalnız bir görüşdə bal hesabı ilə qələbə əldə etmişdi. O, həmin qarşılaşmada 16:1 hesabı ilə qalib gələrək, qızıl medala layiq görülmüşdü. Təmsilçilərimizdən A.Hüseynov (52 kq), F.Əzizov (56 kq) və X.Qurbanov (81 kq) da uğurla çıxış edərək, çempion olmuşdular.

Azərbaycan güləşçiləri 11 çəki dərəcəsindən 5-də qalib gələrək komanda turnirində mübarizəni beşinci yerdə tamamlamışdılar. Onların bu nailiyyətində S.Əhmədov və B.Cəfərov kimi gənc və perspektivli məşqçilər böyük zəhməti olmuşdu. 1974-cü ilin ilk ayında Bakının "Məhsul" cəmiyyətinin kişilərdən ibarət voleybolçuları Qırğızıstanın paytaxtı Frunzedə (indiki Bişkek) keçirilmiş ölkə çempionatında iştirak etmişdilər. A qrupunun birinci dəstəsinin oyunlarında "Məhsul" 5 mümkün xaldan cəmi 2 xal əldə etmişdilər. Belə ki, təmsilçimiz Tbilisinin "Burevestnik" komandasına 0:3 hesabı ilə uduzmuşdular. Daşkənd "Dinamo"su (3:2) və Düşənbə "Hasilat"ı (3:0) ilə görüşdə isə qələbə qazanmışdılar. Ancaq voleybolçularımız Frunzenin evtikmə kombinatının voleybolçularına və Xarkovun "Burevestnik" komandasına uduzmuşdular. 1973-cü il dekabrın 7-9-da Bakıda Respublika stadionunda Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin mükafatı uğrunda klassik güləş yarışı keçirilmişdi. Həmin yarışda təmsilçilərimiz müvafiq çəki dərəcələrində mükafatçılar sırasında yer almışdılar.

1974-cü il fevralın 2-də Frunzedə "A" qrupunun ikinci dərəcəsinə daxil olan kişi basketbolçuların yarışları keçirilmişdi. Səkkiz kollektiv (Bakının AzNKİ, Tbilisinin GPİ, Moskvanın "Almaz", Xarkovun "Avanqard", Estoniyanın "Kalev", Düşənbənin "Dinamo", Aşqabadın "Zəhmət" və Frunzenin "Burevestnik") iki dairəvi turnirdə güclülər dəstəsinə vəsiqə üçün mübarizə aparmışdılar. Bakının AzNKİ komandasının oyunçularının mübariz əhval-ruhiyyədə olmasına baxmayaraq, başlıca məqsədə nail ola bilmədi. Buna əsas səbəb təşkilati məsələlərin vaxtında həll olunmaması və hazırlıq dövründə güclü rəqiblərlə görüşlərin keçirilməməsi idi.

1974-cü ilin fevralında Bakının ordu idmançısı Firudin Ağasiyev SSRİ Silahlı Qüvvələrinin sərbəst güləş üzrə çempionatında qızıl medala yiyələnmişdi. Həmin ilin martında isə Karaqandada gənclər arasında ölkənin şəxsi birinciliyi yarışlarında qüvvəsini sınamışdı. O, birinci yarımərta çəkidə altı görüş keçirməklə, bir cərimə xalı belə almadan finala vəsiqə əldə etmişdi. Ancaq həlledici mərhələdə qazaxıstanlı N.Trunov ilə heç-heçə etmiş və Mahaçqala "Spartak"çısı S.Bədəlova bir xal fərqi ilə uduzaraq, yarışın bürünc mükafatı ilə kifayətlənmişdi.

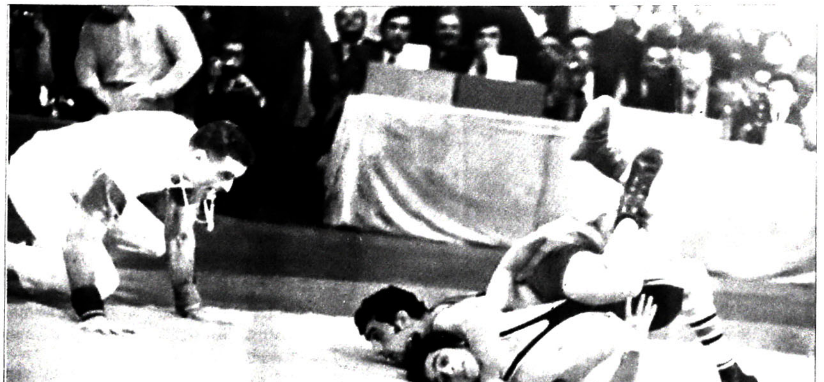

(ardı var)

Əzizağa Ələkbərli,

Azərbaycan MEA, A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent